

Pedagogische civil society: de rol van de gemeente

Transformatie-scan in de gemeente Ede

© 2015 Nederlands Jeugdinstituut

Auteurs

Marielle Balledux

Merel Steinweg

Illustraties

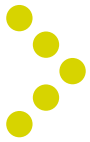
Luuk Poorthuis, 2014

Vormgeving

Punt Grafisch Ontwerp, Utrecht

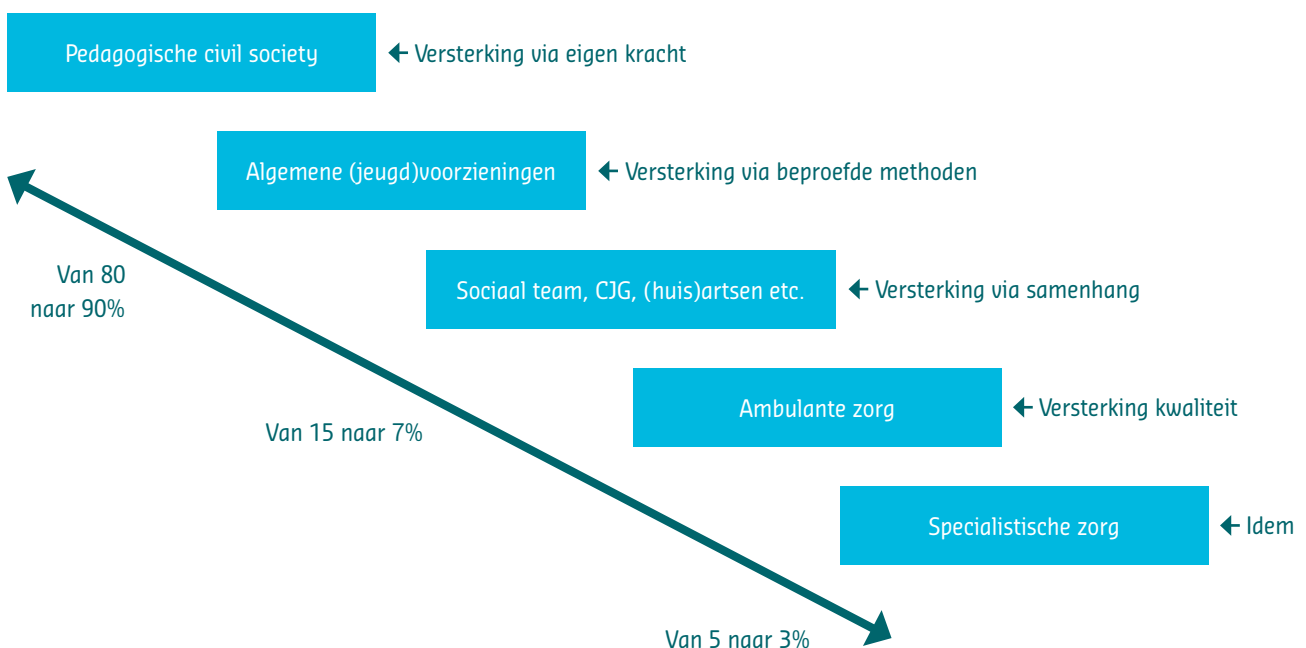

Aanleiding

De gemeente Ede is benieuwd in hoeverre de inhoudelijke transformatie – het werken volgens de principes van onder andere eigen kracht, gericht op preventie, mét ouders en kinderen en zonder schotten tussen verschillende organisaties – vorm krijgt binnen de jeugdsector in Ede. De gemeente

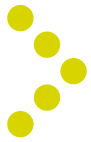
signaleert dat er veel focus is op basisvoorzieningen en jeugdhulp, maar dat de stap daarvoor – het vormgeven van een positief opvoedingsklimaat – nog weinig aandacht krijgt. In haar beleidsplan Jeugd is de samenhang binnen de zorg voor jeugd als volgt schematisch weergegeven:

Bron: Beleidsplan Jeugd Gemeente Ede, december 2013

De gemeente Ede vraagt zich af welke plaats de pedagogische civil society kan innemen en wat de rol van de gemeente daar in is. Hoe verhoudt de pedagogische civil society zich tot de huidige activiteiten die georganiseerd worden om sociale cohesie te bevorderen en kwetsbare groepen te ondersteunen? Welke kansen en mogelijkheden liggen er in Ede? De gemeente is hierover in contact gekomen met het Nederlands

Jeugdinstituut dat op dit moment de Transformatie-scan ontwikkelt, een methode om transformatievraagstukken als deze verder uit te diepen. Namens de gemeente Ede heeft Rolieke Sietsma, beleidsmedewerker jeugd, samen met Marielle Balledux en Merel Steinweg van het Nederlands Jeugdinstituut een inhoudelijke bijeenkomst voorbereid.

De pedagogische civil society

Wat is dat nou precies?

Op 4 december was pop-up café 'de jonge dame' het toneel van een inspirerende en constructieve bijeenkomst over de pedagogische civil society in Ede. Centraal stonden de vragen: wat verstaan wij onder de pedagogische civil society, hoe krijgt deze vorm in onze gemeente en welke rol speelt de gemeente daarin? Op creatieve wijze heeft een groep beleidsambtenaren, een CJG-coördinator en een jeugdverpleegkundige eerste verkennende stappen gezet. Hierbij werden zij bijgestaan door twee inhoudelijke experts: Bob Horjus, onderzoeker aan de Universiteit Utrecht met speciale aandacht voor de pedagogische civil society. En Paul Nota, een zeer ervaren beleidsontwikkelaar en beleidsuitvoerder met grote kennis

van bestuurlijke processen in jeugdzorg en jeugdbeleid en de samenhang met onderwijs.

Expert Bob Horjus vertelde een treffende metafoor: 'Jeugdbeleid zou je moeten benaderen als tuinieren: het doel is om tot een vruchtbare bodem te komen waarop je groenten goed kunnen groeien. Als er bladluis is moet je die bestrijden, daar wil je dan ook zo vroeg mogelijk bij zijn dus daar hou je je ogen voor open. Maar het opsporen en bestrijden van bladluis kan nooit het doel zijn, het gaat om het creëren van die vruchtbare bodem, het positieve opvoedingsklimaat. En een sterke pedagogische civil society is die vruchtbare bodem.'

Met behulp van een sneltekenaar hebben de deelnemers een schets gegeven van hun ideale wijk.

Belang diversiteit en vrijheid

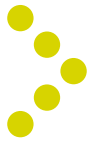
Allemaal burgemeesters

Wijkkathedraal

❖ **Transformatie-scan**

Transformeren is een reflectief bouwproces; een spannende route waarin veel kwesties en grenservaringen naar boven komen. Van die spanningen kunt u – met elkaar – leren. Het NJi kan u daarbij helpen met de T-scan. Met de T-scan faciliteren we uw bouwproces richting oplossingsrichtingen voor kwesties die in de gemeentelijke transformatie spelen. Standaardroutes bestaan niet, standaardantwoorden ook niet. Oplossingsrichtingen op maat kunnen we wel – met u – realiseren. Met de T-scan werken we met de gemeente en NJi reflectief samen aan vervolgstappen; van ‘onderop’, inductief en samen aan de volgende slag in uw gemeentelijk transformatieproces. De focus ligt altijd op het bedienen van kinderen en/of jongeren en de gezinnen waarin zij opgroeien.

Welke kansen liggen er in Ede?

De experts aan het woord

Expert Paul Nota hield tijdens de inhoudelijke bijeenkomst een prikkelende lezing over het belang van investeren in kinderen vóór hun tiende levensjaar. Paul Nota gaat hier in zijn advies dieper op in.

1. Het is buitengewoon spijtig dat de gemeente Ede in het beleidsplan rondom jeugd en jeugdzorg geen of althans zeer weinig aandacht heeft geformuleerd voor de rol van het onderwijs in het zorgbeleid, preventieve beleid, c.q. de pedagogische civil society (verder pcs). De portefeuillevverdeling in Ede lijkt vooral een kwestie van uitruil te zijn geweest waarbij het zinvol bij elkaar houden van bij elkaar horende beleidsterreinen op de tweede plaats is gekomen.

Het vraagt dus goede persoonlijke betrekkingen in het College en veel inhoudelijk debat om de pcs echt vorm te geven in de breedte die het zou moeten hebben. Dat is jammer omdat zo een buitengewoon waardevolle partner in de pcs als het ware achteraan hinkt.

Dat geldt vermoedelijk eveneens voor het betrekken van de zogeheten 'zware' portefeuilles wonen, werk, inkomen bij het opbouwen van een pcs.

❖ **Gemeente Ede:**
'We willen niet alleen van bovenaf, vanaf bestuurlijk niveau, deze beweging stimuleren, maar zeker ook van onderaf laten borrelen, vanuit de gedachte en behoefte van participatie van burgers.'

2. Het overigens doordachte beleidsprogramma voor de jeugdwet roept een algemene vraag op. Is het voor de gemeente gezien de bezuinigingsopdracht in het algemeen en die op de jeugdzorg in het bijzonder, wel mogelijk tegelijk te investeren in het verder uitbouwen van een adequaat preventief beleid dat de opbouw van de pcs steunt? De bestaande uitgaven voor preventie lijken – althans in het beleidsplan – geen expliciete rol te spelen

voor het jeugdzorgbeleid en lijken ook niet te zijn versterkt. Met erkenning van het financiële dilemma mist de gemeente zo de kans om naar burgers en in het ambtelijk apparaat te laten zien dat pcs en preventie basale voorwaarden zijn voor een goed jeugd(zorg)beleid en ook financieel uiterst effectief zijn.

❖ **Gemeente Ede:**
'En als je bezuinigt in de zware zorg, zoals nu gebeurt, dan moet je investeren in preventie én het effect daarvan duidelijk maken. Daarvoor is inzicht nodig waar die zwaardere zorg nu naar toe gaat: in cijfers (kwantitatief) en aard van de zorgvraag (kwalitatief). Hun eigen onderzoeksafdeling is al bezig met het kwalitatieve onderzoek; ze zijn erg geïnteresseerd in de monitor van Hoorn.'

3. Wil men het gecompliceerde terrein van de jeugdwet effectief sturen, dan dient het ambtelijk apparaat ook de gelegenheid te krijgen te oefenen (en te groeien) in het ontwikkelen van beleid, het aanpakken van vernieuwingen en crises en het uitbouwen van de samenhang tussen preventie en zorg. Vanuit mijn perspectief maak ik me zorgen over de concrete mogelijkheden van het team op dit punt. Ik tref een hoge motivatie aan en een grote inhoudelijke betrokkenheid, maar of men in staat zal zijn (en vooral: zal zijn gesteld) de harde kant van het geheel (specificaties voor zorg, subsidiebeschikkingen, onderhandelingen met zorgaanbieders, uiterst problematische gevallen) adequaat te behandelen is voor mij een vraag. Dat komt mede door (4).

❖ **Gemeente Ede:**
'De 'harde kant', zoals inkoop/monitoring, accounthouderschap doen we niet zelf, maar gebeurt op regionaal niveau.'

4. De gemeente Ede worstelt net als vierhonderd andere gemeenten met de vraag aan wie men eigenlijk zorg geeft of moet geven. De huidige beschikbare gegevens zijn niet uitgezuiverd (door het rijk) op dubbeltellingen en herhalingen, zodat de gemeente geen goed beeld kan hebben van de feitelijke situatie en dus ook niet goed kan differentiëren naar de afzonderlijke wijken of werkgebieden. Een differentiatie die mijns inziens absoluut noodzakelijk is om succesvol beleid te voeren en evenzeer om in het opbouwen van de pcs te werken met goede en geïnteresseerde partners en met goede strategieën naar de verschillende gebieden.

Een scherp zicht op de relevante cijfers blijft de grondslag voor elk beleid. Zeker als je een beleid rondom de pcs wil voeren dat nu nog voor een gemeente als Ede een mooi, maar moeilijk uit te leggen beleid lijkt en waarbij men ook nog duidelijk worstelt met wat een pcs nu zou moeten zijn en hoe en met wie je dat moet doen. In die zin zou een verdere instrumentalisering voor pcs (denk aan bijvoorbeeld de oude methoden van werken in opbouwwerk) een heel welkome steun zijn voor ambtenaren die er 'iets' mee willen.

- ❖ **Gemeente Ede:**
'De benadering van Paul is beheersmatig, vanuit cijfers. Maar je zou ook kunnen benaderen dat het altijd goed is om een sterke pcs te hebben.'

Expert Bob Horjus vulde tijdens de bijeenkomst de discussies aan met zijn kennis over concretisering van de pedagogische civil society. In zijn advies licht hij toe waar hij kansen ziet en welke theoretische modellen kunnen helpen bij het verder vormgeven van de pedagogische civil society in Ede.

1. Het is altijd aanbevelenswaardig om te zoeken naar een inhoudelijk samenhangende pedagogische visie, zoals Utrecht en recent ook Amsterdam en Groningen in een aantal wijken doen met de ontwikkeling van de Vreedzame Wijk. Hierbij is niet gedragsverandering om een iets negatiefs te voorkomen het uitgangspunt, maar het positief verhaal met toekomstvisie waar mensen van goede wil zich aan kunnen verbinden. Dat lijkt goed te lukken met een visie gebaseerd is op emancipatie, democratie en

empowerment (eventueel de universele rechten van de mens). Een pcs dient een zeker ethisch kompas te hebben en prosociale waarden te koesteren.

2. *Wat zijn volgens jou de positieve punten uit Ede?*
De intentie van de mensen die we hebben gesproken. Men lijkt de urgentie te zien. Niettemin vraag ik me af of ze zich voldoende realiseren wat het vraagt om een pcs te willen ontwikkelen.

- ❖ **Gemeente Ede:**
'We hebben al een pcs, maar het is belangrijk om de burgers daar zelf eigenaar van te maken, bijvoorbeeld door een 'eigen term' te gebruiken.'

3. *Waar is volgens jou winst te behalen in het kader van pcs?*
Punt is dat je meer krijgt, naarmate je meer investeert en men investeert afhankelijk van de gevoelde urgentie. Als men meent dat het goed gaat met die pcs en de sociale cohesie in Ede, dan is er minder neiging om een brede maatschappelijke verandering te willen inzetten en dan zou het verbinden van wat er is en het inspireren van betrokkenen mogelijk voorlopig voldoende zijn. Aan de andere kant kan juist grote cohesie op gespannen voet staan met tolerantie voor diversiteit. Als men dat constateert, vraagt dat vrijwel steeds om een gemeenschap overstijgend beleid. Diversiteit bevorderen kan onder meer door de interculturele en interreligieuze ontmoeting, dialoog en door organisaties te stimuleren. Is er sprake van een hogere urgentie, dan is het aan te bevelen om wijkbrede strategieën in te zetten. Hierover komt de laatste tijd steeds meer literatuur beschikbaar.

- ❖ **Gemeente Ede:**
'Als het zo is dat grote cohesie tolerantie voor diversiteit in de weg zit, kan dat dan doorbroken worden met beleid? Is dat de rol van de gemeente? Moeten we dat willen?'

'Het concept van de Vreedzame wijk is heel interessant: er wordt veel meer gedacht vanuit de wijk. Het is wel belangrijk dat dat niet top-down opgelegd wordt, maar dat het van onderop komt: kijken wat werkt en daar gebruik van maken; vanuit participatiegedachte.'

4. *Welke stappen kan Ede daar nu al in zetten? Welke stip aan de horizon kan een focus zijn?*

Het besluit dat ze willen investeren in een pcs lijkt gemaakt en het waarom is ook helder. Nu komt het aan op formuleren hoe ze een wijk ideaal gesproken zien. Ik zou dat in ieder geval ideologische diepgang geven zonder stromingen of religies buiten te sluiten. Er zou een wijk/gemeente breed commitment gezocht kunnen worden onder alle relevante stakeholders. Publicitaire aandacht (lokale tv en bladen) is hierbij belangrijk.

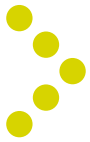
5. *Waar moeten ze in het proces rekening mee houden?*

Preventie en aandacht voor de 'nulde' lijn komt gemakkelijk in de verdrukking in deze periode van transitie, waarin instanties vechten voor lijfsbehoud en gemeentelijke aandacht en budgetten. Een pcs vraagt om een context. Het is moeilijk een pcs te vestigen in een individualiserende maatschappij. Contexten als eco-wijken, coöperatieve activiteiten, clubs, verenigingen en gemeenschapsleven hebben vaak als spin-off dat ze automatisch de pcs stimuleren. In die zin is pcs ook niet 'los verkrijgbaar' of een goedkope oplossing. Het heeft te maken met een maatschappijvisie.

 Gemeente Ede:

'Daar zoeken we naar: een soort 'ambassadeurs' van het gedachtengoed van de pcs.'

Hoe kan de gemeente Ede nu verder?

❖ Zicht op cijfers

In lijn met het advies van Paul Nota loont het om een goede monitor van het aantal kinderen in zorg en de activiteiten/uitgaven aan preventie uit te voeren. In het beleidsplan staan al een aantal demografische cijfers vermeld, maar een diepere analyse welke kinderen van welke zorg gebruik maken maakt inzichtelijk waar nu de nadruk ligt. Dit kan het belang van investeren in een positief opvoedingsklimaat beter onderbouwen.

❖ Betrekken belangrijke partijen en agenda bepalen

Het vergroten van draagvlak voor het belang van investeren in een positief opvoedingsklimaat vraagt extra aandacht. Tijdens de inhoudelijke bijeenkomst was er slechts één wijkverpleegkundige aanwezig, dit werd door alle aanwezigen als aandachtspunt genoemd. Een mogelijke vervolgbijeenkomst zou zich moeten richten op het verbinden van betrokkenen op beleids- en praktijkniveau. Aansluiten bij het reeds bestaande burgerplatform en input van inwoners van de gemeente vragen is ook een belangrijke stap hierin. Een vervolgbijeenkomst kan zich dan richten op het vaststellen van de context zoals Bob Horjus beschrijft. Gezamenlijk bepalen van maatschappelijk resultaat kan het draagvlak en de betrokkenheid vergroten.

❖ Mogelijkheden ondersteuning vanuit het Nederlands Jeugdinstituut

1. Kennis en publicaties

Op de website van het Nederlands Jeugdinstituut (www.nji.nl) vindt u een aantal dossiers en publicaties die mogelijk interessant voor u zijn, bijvoorbeeld:

- [Handreiking versterken pedagogische civil society](#)
- [Wat werkt bij het bevorderen van een positieve ontwikkeling van jeugdigen?](#)
- [Dossier Vrijwillige inzet](#)
- [Dossier Jongerenwerk](#)
- [Dossier Jeugdparticipatie](#)

Wij denken uiteraard graag mee over mogelijk interessante publicaties, neem daarover gerust contact met ons op.

2. Monitor gegevens gemeente Ede

Het Nederlands Jeugdinstituut kan op gemeentelijk niveau inzicht geven in de prevalentie van de tien meest voorkomende problemen afgezet tegen de regio. Dit geeft inzicht in gemeente-specifieke problematiek en kan daarom helpen bij het vormgeven van het lokale jeugdbeleid.

Alledaagse problemen in Ede

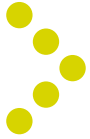

Problematiek in Ede

3. Faciliteren vervolgbijeenkomsten/inbreng experts

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft ruime ervaring in het begeleiden van bijeenkomsten rondom transformatievraagstukken. Mocht het een wens zijn voor de gemeente Ede, dan zijn daarvoor beschikbaar.

Appendix

Reactie op vragen van de Gemeente Ede aan de experts Paul Nota en Bob Horjus

1. Op de vraag van de Gemeente Ede wat Paul Nota bedoelt met: *‘Wil men het gecompliceerde terrein van de jeugdwet effectief sturen, dan dient het ambtelijk apparaat ook de gelegenheid te krijgen te oefenen (en te groeien) in het ontwikkelen van beleid, het aanpakken van vernieuwingen en crises en het uitbouwen van de samenhang tussen preventie en zorg. Vanuit mijn perspectief maak ik me zorgen over de concrete mogelijkheden van het team op dit punt. Ik tref een hoge motivatie aan en een grote inhoudelijke betrokkenheid, maar of men in staat zal zijn (en vooral: zal zijn gesteld) de harde kant van het geheel (specificaties voor zorg, subsidiebeschikkingen, onderhandelingen met zorgaanbieders, uiterst problematische gevallen) adequaat te behandelen is voor mij een vraag.’* (punt 3 van het advies van Paul) antwoordt Paul:
‘Als het een keer fout gaat in de zorg is inhoudelijke kennis niet genoeg, net als betrokkenheid of motivatie. Dan komt het aan op bestuurlijk en aansturend hard zijn. Zonder emotie (bij jezelf, verontwaardiging en solidariteit met getroffen cliënten is zeker in het bestuurlijk circuit een begrijpelijke, maar geen vruchtbare houding) en met een goed emotiemanagement naar alle partijen. Zoals ik al schreef, ze zijn gemotiveerd en betrokken, maar of ze het harde spel kunnen spelen waag ik te betwijfelen. Natuurlijk moeten ze daarin nog groeien en coaching krijgen, maar ze moeten volgens mij net als heel veel andere gemeenten nog wel een enorme slag maken. Dat gaat een jaar of vier duren, denk ik.
Dat is een. Twee is inderdaad het hele circuit van het onder de knie hebben van specificaties en ook weten waarom en waartoe je die specificaties stelt, het onder de knie hebben van adequate subsidiebeschikkingen (en vergeet niet dat het hele wettelijke gebeuren veel ingewikkelder is dan menigeen denkt). Ik zeg dat omdat ik met een jurist een kleine cursus voor jeugdbeschermers heb gemaakt en wat we daar in korte tijd uit de kast trekken is niet niks. Mijn ervaring is dat de gebruikelijke gemeentelijke jurist onvoldoende is ingevoerd in de hele complexe materie (zelfs in Amsterdam).

Maar er onder verscholen ligt nog een ander punt. Ik ben daar - zo verweet mij laatst een ambtenaar - ouderwets in (‘zo doen we het niet meer, wij bepalen welke zorg mensen krijgen’), maar voor mij is het principieel. Als ambtenaar moet je je onthouden van elk oordeel inzake de inhoudelijke kant van zorg. Jouw taak is te regelen dat professionals adequaat kunnen werken en zich goed verantwoorden, maar je moet weg blijven van de inhoud. En dat is hartstikke moeilijk als een moeilijk geval op tafel komt en de emoties lekker hard gaan oplopen. Ambtenaren zijn niet opgeleid voor de inhoud in het algemeen dus niet competent op het gebied van inhoud en niet bevoegd omdat ze geen hulpverleningsrelatie hebben met de cliënt (en dus eigenlijk geen toegang hebben tot het dossier). Het Europese Hof meent dat het dossier eigendom is van de cliënt (en dat die dus beschikt over inhoud en toegang) maar de Nederlandse wetgever is nog niet zover, dat wel).

En juist op deze twee zaken denk ik dat ambtenaren de mist in gaan. Hun functie en verantwoordelijkheid in het geheel ligt niet bij de inhoud (ook al heb je als 26-jarige ambtenaar orthopedagogiek gestudeerd). Je bent er voor ondersteuning van het College van B en W (het bevoegd gezag) en niet om in die rol ook maar meteen hulpverlener te spelen. Dat is de grootste emotionele en functionele valkuil die er maar is. Maar dat kan een ouderwetse opvatting zijn. Maar stel je eens voor dat je je als ambtenaar mengt in de inhoudelijke discussie en een koers uitzet. Die koers gaat geheel de mist in en de cliënt komt met een stevige advocaat verhaal halen. Dan maak je grote kans geheel voor de bijl te gaan en persoonlijk op te draaien voor de schadevergoeding. Tenzij je bij de rechter kunt laten zien dat je een schriftelijk vastgelegd mandaat van B en W hebt waarin jou exact het soort beslissingen namens het bevoegd gezag is opgedragen. Dan mag het College betalen (en als ze dat niet goed geregeld hebben - en dat kan wel eens tegenvallen - dan mag de wethouder persoonlijk opdraaien voor de claim). Dat is een aspect van het hele gebeuren dat iedereen behoorlijk onderschat. Daar zit mijn aarzeling bij Ede en heel veel andere

gemeenten de komende vier jaar.

O ja, als het College geen heel goed preventiebeleid uitzet, blijft de bal natuurlijk permanent in de zorg terugkomen. Heeft iedereen die te pakken?

2. Op de vraag van de Gemeente Ede wat Bob Horjus bedoelt met: *'Aan de andere kant kan juist grote cohesie op gespannen voet kan staan met tolerantie voor diversiteit. Als men dat constateert vraagt dat vrijwel steeds om een gemeenschap overstijgend beleid.'* (zie punt 3 van het advies van Bob) is de reactie van Bob Horjus:

'In de literatuur kom je dat geregeld tegen. Er kunnen clubs zijn met zo'n sterke sociale cohesie dat men nauwelijks meer contacten heeft buiten die kring. Men spreekt van 'bonding social capital' als het gaat om hulp en ondersteuning vanuit de binding met gelijken en 'bridging social capital' als het gaat om steun vanuit andere groeperingen. Wat blijkt is dat met name bridging social capital mensen in maatschappelijk opzicht 'verder helpt'. In Ede zou dat inderdaad kunnen gaan om kerkelijke groepen, maar ook om een gesloten Marokkaanse of Molukse gemeenschap, om maar wat te noemen. Menno Hurenkamp noemt als meest wenselijk 'light communities'. Gemeenschappen met goede onderlinge binding die hun leden toestaan om ook lid te zijn van andere clubs of gemeenschappen. Die bestaan gelukkig ook veel. Ook kerken trouwens. Ik ben lid van de Protestantse Kerk in Nederland in Zeist en daar zijn wijkkerken die een wijk 'adopter' (overigens samen met politieke partijen en andere clubs).

Zorgwekkend vind ik de segregatie tussen arm en rijk, hoog opgeleid en laag opgeleid. Dat gaat niet zo ver, maar segregatie is wel de voedingsbodem voor een zich terugtrekken binnen de eigen groep.

En daar is wel beleid op te zetten. Niet zozeer 'tegen', maar meer 'voor'.... Diversiteit bevorderen kan onder meer door de interculturele en interreligieuze ontmoeting, dialoog en organisaties te stimuleren. Dat lijkt op Job Cohenniaans 'theedrinken', maar er zit veel meer achter en er komt veel bij kijken om het van de grond te krijgen.

Ik kan me wel voorstellen dat gemeenten een soort van mission statement kiezen waarbij ze bijvoorbeeld een lekker ruim ideaal begrip als democratisering als doel nemen, wat hen de ruimte geeft om diversiteit, dialoog etc.

te stimuleren. Zie de Winters oproep om democratie meer op de pedagogische agenda te zetten¹. Dat is niet alleen gunstig om allerlei beheersproblemen binnen de perken te houden, maar vooral bedoeld om te zorgen dat onze kinderen ook nog in een democratisch Ede en Nederland kunnen wonen.

Die wijkbrede strategie zou bijvoorbeeld een Vreedzame Wijk kunnen zijn of iets wat daar op lijkt. Ik ben er eigenlijk wel van overtuigd dat de rol van de gemeente ook een minimaal normatief element moet kennen. Ieder beleid van overheden heeft dat al: men streeft het goede na dat geformaliseerd is in de wet. Maar dat zou een slag explicieter kunnen met het nastreven van meer democratie. Ik zeg bewust 'meer', want democratie is nooit af en in beton gegoten gedefinieerd. Het is altijd meer of minder democratisch. Ik weet dat ze in Utrecht bijvoorbeeld alleen subsidie geven aan instanties die iets willen doen met de centrale beginselen waar de gemeente zich aan geëngageerd heeft.

Ik stuur een stuk mee van Boumans [www.movisie.nl/publicaties/naar-hart-empowerment] waar het gaat over empoweren. Dat zou best een goede basis kunnen zijn voor beleid.'

¹ Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang. De noodzaak van een democratisch-pedagogisch offensief. WRR, oktober 2004

Nederlands
Jeugd
instituut

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

T (030) 230 63 44

E info@nji.nl

www.nji.nl
